

УДК 81'25

DOI <https://doi.org/10.32782/fohium/2026.8.14>

РЕАЛІЇ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Роман Луценко

доктор філософії в галузі філології,

Київський національний лінгвістичний університет

ORCID ID 0000-0001-5435-2050

roman.lutsenko@knl.u.edu.ua

Ключові слова: національно-маркована лексика, реалії, переклад, адаптація, культурна специфіка, мультимодальність.

У статті здійснено комплексний аналіз реалій британського варіанта англійської мови як лінгвокультурної категорії, що становить одну з центральних проблем сучасного перекладознавства. Актуальність дослідження зумовлена інтенсифікацією міжкультурної комунікації та зростанням обсягу британського аудіовізуального контенту в українському медіапросторі, що актуалізує питання адекватного відтворення культурно специфічних одиниць у перекладі. Об'єктом дослідження є реалії, що функціонують у британському аудіовізуальному дискурсі, зокрема в художніх фільмах і телесеріалах. Предметом аналізу виступають їх семантична структура, типологічні характеристики та перекладацькі стратегії відтворення українською мовою з урахуванням мультимодальної організації тексту.

Метою статті є систематизація теоретичних підходів до визначення поняття «реалії», уточнення їх статусу в межах британського культурного простору та виявлення закономірностей функціонування й перекладу в умовах аудіовізуальної комунікації. Методологічну основу дослідження становлять описовий, контекстуальний і порівняльно-типологічний методи, а також елементи соціосеміотичного аналізу, що передбачає розгляд вербального компонента у взаємодії з візуальними та аудіальними модусами.

У результаті дослідження встановлено, що реалії британського варіанта англійської мови характеризуються багаторівневою семантичною організацією, яка поєднує денотативний, конотативний і символічний компоненти та відображає соціально-історичну специфіку британської культури. Доведено, що в аудіовізуальному тексті реалії функціонують як складники мультимодального семіотичного ансамблю, а їх інтерпретація залежить від взаємодії мовних і немовних засобів вираження. Виявлено, що в умовах субтитрування й дубляжу перекладацькі рішення зумовлюються не лише лексико-семантичними чинниками, а й часово-просторовими обмеженнями екранного тексту, що актуалізує стратегії адаптації, прагматичної конкретизації, редукації та компенсації.

Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до аналізу реалій у перекладознавчому аспекті, який інтегрує лінгвістичний, лінгвокультурний і соціосеміотичний рівні опису та враховує специфіку мультимодальної організації аудіовізуального дискурсу.

REALIA AS A PROBLEM IN CONTEMPORARY LINGUISTIC RESEARCH (BASED ON THE BRITISH VARIANT OF THE ENGLISH LANGUAGE)

Roman Lutsenko

PhD in Philology,

Kyiv National Linguistic University

Key words: *nationally marked lexicon, realia, translation, adaptation, cultural specificity, multimodality.*

The article provides a comprehensive analysis of the realities of the British variant of the English language as a linguistic and cultural category, which is one of the central issues in contemporary translation studies. The relevance of the study is determined by the intensification of intercultural communication and the growth of British audiovisual content in the Ukrainian media space, which raises the issue of adequate reproduction of culturally specific units in translation. The object of the study is the realia that function in British audiovisual discourse, particularly in feature films and television series. The subject of analysis is their semantic structure, typological characteristics, and translation strategies for reproduction in Ukrainian, taking into account the multimodal organisation of the text.

The aim of the article is to systematise theoretical approaches to defining the concept of 'realia', to clarify their status within the British cultural space and to identify patterns of functioning and translation in the context of audiovisual communication. The methodological basis of the study consists of descriptive, contextual and comparative-typological methods, as well as elements of sociosemiotic analysis, which involves the consideration of the verbal component in interaction with visual and auditory modes.

The study found that the realities of the British variant of the English language are characterised by a multi-level semantic organisation that combines denotative, connotative and symbolic components and reflects the socio-historical specificity of British culture. It has been proven that in audiovisual texts, realities function as components of a multimodal semiotic ensemble, and their interpretation depends on the interaction of linguistic and non-linguistic means of expression. It has been found that in the context of subtitling and dubbing, translation decisions are determined not only by lexical and semantic factors, but also by the time and space constraints of the screen text, which actualises strategies of adaptation, pragmatic concretisation, reduction and compensation.

The conclusion is made about the need for a comprehensive approach to the analysis of realities in the field of translation studies, which integrates linguistic, linguocultural and sociosemiotic levels of description and takes into account the specifics of the multimodal organisation of audiovisual discourse.

Вступ. Людина пізнає цей світ, перетворюючи об'єкти на культурні явища і перетворюючи їх на знаки. Такий процес поєднує розвиток і привласнення реальності, дозволяє розглядати об'єкти як речі, а знаки як соціальні факти спілкування соціуму.

Говорячи про специфіку культури, К. Норд підкреслює, що це поняття є дійсним лише стосовно конкретних культур, які порівнюються. Тобто, специфічне для культури явище не обов'язково існує тільки в цій конкретній культурі: воно «може спостерігатися в інших культурах, крім двох, про які йде мова» (Nord 1997: 34).

Подібним чином, Ж. Айксела (1996), обговорюючи поняття специфічних для культури елементів, критикує те, що їх часто розглядають як таке, що має статичний характер.

Цей підхід, на його думку, ґрунтується на ідеї, що «існують постійні культурно-специфічні елементи, незалежно від того, про яку пару культур йдеться» (Aixela 1996: 57). Відповідно до цієї критики, важливо підкреслити, реалії розглядаються не як універсальна, а як відносна (культурнодинамічна) категорія: тобто перелік українських реалій може бути більш-менш постійним стосовно більшості мов, проте кожна

окрема лексична одиниця може мати або не мати прямого відповідника стосовно конкретної мови. Звичайно, багато що залежить від культурної відстані між спільнотами мови-джерела та мови-перекладу.

Проблема поняття реалії привернула увагу як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Поняття «національно-орієнтований лексикон» розглядається в лінгвістиці як «слово або словосполучення, що позначає предмети, об'єкти, які є чужими для інших, але характерними для життя (способу життя, культури, соціального та історичного розвитку) певного народу» (Влахов & Флорин, 1980: 432).

Термін «реалії» або «національно-орієнтований лексикон» був запропонований С.І. Влаховим і С.П. Флоріном (Влахов & Флорин, 1980). Термін еволюціонував і тепер позначає об'єкти, звичаї, звички та інші культурні й матеріальні аспекти, що впливають на формування певної мови.

Реалії можна розглядати в рамках одиниць, що не мають еквівалентів. Одиниці, що не мають еквівалентів, – це поняття, яких немає в мові та культурі перекладу. Іноді їх також називають неперекладними одиницями. Залежно від використовуваних критеріїв, у сучасних лінгвістичних дослідженнях розрізняють кілька класифікацій реалій. Навпаки, одиниці з національним ухилом належать до різних народів і слугують показником унікальності соціального та політичного життя країни, але вони запозичуються іншими народами.

Стрімкий розвиток цифрових технологій та візуальної культури зумовив переосмислення природи комунікації, яка дедалі частіше постає як мультимодальна, тобто така, що реалізується через поєднання кількох семіотичних ресурсів. У цьому контексті мультимодальність розглядається не лише як технічна характеристика медіатекстів, а як фундаментальний принцип конструювання смислу, що інтегрує вербальні, візуальні, аудіальні, просторові та жестові модули (Kress, 2003).

Теорія мультимодальності стикається з двома основними проблемами: по-перше, проблемою композиційності: що саме кожен з окремих модів вносить у загальне значення дискурсу і як вони взаємодіють? Проблема композиційності лежить в основі попередніх досліджень мультимодальності. Вона позначається поняттями «інтерсеміозис» (O'Halloran, 2008: 470), «семантичне множення» (Lim, 2004) або «модальна взаємозалежність» (Kress, 2010: 165). Основним припущенням, що лежить в основі всіх цих концепцій, є ідея, що мультимодальний ансамбль в цілому є більшим, ніж сукупність його частин. По-друге,

проблема сприйняття, яка є більш-менш дзеркальним відображенням першої: як реципієнти інтегрують різні моди та отримують цілісне розуміння мультимодального дискурсу?

Згідно з цими двома проблемами, теорія мультимодальності вимагає двох теоретичних підходів: нам потрібна теорія значення для пояснення композиційності, теорія комунікації необхідна для пояснення того, як ми можемо сприйати взаєморозумінню, використовуючи різні модули або знакові системи. На відміну від більшості знакових або семіотичних підходів до мультимодальності, ми представимо орієнтовану на дію теорію значення, засновану на теорії мовленнєвих актів, лінгвістичній прагматиці та вітгенштейнівських ідеях мовних ігор. Теорія комунікації базується на інтерактивному підході до комунікації, який інтегрує такі поняття, як намір, взаємне знання, вибір, увага та афорданс (Bucher & Niemann, 2012).

У контексті аналізу реалій варто згадати поняття мультимодальності текстів. Під мультимодальністю розуміємо «використання певних семіотичних модів у площині семіотичної форми твору або події, які взаємодіють між собою» (Gambier & Gottlieb, 2001). Мультимодальність базується на таких принципах:

1) значення формується за допомогою різних семіотичних знаків, кожен з яких має свої обмеження;

2) продукування семіотичних знаків визначає формування складної мультимодальної одиниці;

3) для належного вивчення значення слід розглядати кожен семіотичну складову окремо, але в контексті складної мультимодальної парадигми (Bezemer & Jewitt, 2018: 2).

Мультимодальність або «використання декількох семіотичних режимів у дизайні семіотичного продукту або події» (Kress & Van Leeuwen, 2001: 20) не є новою галуззю дослідження, оскільки все в тій чи іншій мірі є мультимодальним, але в сучасному світі архетипні мультимодальні тексти, такі як фільми, телевізійні програми та вебсайти, значно розширили сферу таких досліджень.

Праці, наприклад, М. О'Тул (1994), Г. Кресс і Т. Ван Левена (2006), Г. Кресс (2009) відкрили двері до зростаючого інтересу питання, як різні засоби (слова, зображення, звуки, кольори тощо) взаємодіють між собою для створення змістовних текстів.

Особливо з настанням цифрової ери та більш досконалих технологій у таких галузях, як тривимірне кіно та портативні відеопристрої, останні дослідження в галузі кіно (наприклад, O'Halloran, 2004; Tomaszkiwicz, 2010), інтерактивних вебсайтів (наприклад, Jones, 2009) та

відеоігор (наприклад, O'Hagan, 2009) ще більше розширили сферу досліджень, і все більше вчених приєднуються до цієї галузі. Як зазначає С. Джуїтт (Jewitt, 2009: 1): «Серед науковців, фахівців та студентів зростає інтерес до ролі зображення, жестів, погляду та постави, використання простору в представленні та комунікації – іншими словами, до мультимодальності».

У межах соціосеміотичного підходу мультимодальність розглядається як використання кількох семіотичних режимів у дизайні семіотичного продукту або події, де кожен режим має власні афорданси та обмеження (Kress & van Leeuwen, 2001; Kress, 2010). Значення не є наперед заданим у жодному окремому модусі, а конструюється в процесі їх взаємодії. Таким чином, мультимодальний текст постає як ансамбль, семантичний потенціал якого перевищує суму його складників.

С. Бейтман (2014) підкреслює, що мультимодальні тексти потребують аналізу на двох рівнях: структурному (організація модусів у межах тексту) та інтерпретативному (як реципієнт інтегрує ці модуси в єдине смислове ціле). Для анімаційних фільмів це означає необхідність одночасного врахування візуального дизайну, руху, монтажу, звукового супроводу та вербальних елементів.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі міжкультурної комунікації в умовах глобалізації та активного розвитку аудіовізуальних медіа. У цьому контексті особливого значення набуває проблема відтворення національно маркованої лексики, яка є носієм культурно зумовлених смислів і відображає соціально-політичні, історичні та ментальні особливості певної мовної спільноти. У перекладознавстві національно маркована лексика традиційно розглядається як зона підвищеної перекладацької складності, оскільки такі одиниці часто не мають прямих відповідників у мові перекладу й потребують застосування спеціальних перекладацьких стратегій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій засвідчує сталий інтерес науковців до проблем культурної специфіки мовних одиниць. У працях з лінгвокультурології, перекладознавства та теорії міжкультурної комунікації розглядаються поняття «culture-specific items», «culturemes», «extralinguistic cultural references», «nationally-biased lexicon», «non-equivalent lexis» тощо (Nord, 1997; Aixelá, 1996; Baker, 2011; Katan, 2009; Leppihalme, 2011). Водночас, попри значну кількість наукових розвідок, проблема системного опису національно маркованої лексики в аспекті її функціонування в аудіовізуальному перекладі потребує подальшого осмислення.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до вивчення національно маркованої

лексики та окреслення особливостей її відтворення в сучасному перекладознавстві, зокрема в умовах мультимодальності аудіовізуального контенту. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) систематизувати наукові підходи до визначення поняття національно маркованої лексики; 2) розглянути основні класифікації таких одиниць у лінгвістиці; 3) проаналізувати вплив мультимодальності на формування класифікації реалій.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом дослідження слугували, по-перше, наукові праці з лінгвістики, перекладознавства та культурології, присвячені проблематиці реалій і національно-маркованої лексики, а по-друге, корпус фактичного мовного матеріалу, дібраного з сучасних англійських текстів масової культури та публічного дискурсу. Фактичний матеріал включає лексичні одиниці, що репрезентують елементи матеріальної культури, соціальних інституцій, історичних подій та національно специфічних моделей мовленнєвої поведінки.

У формулюванні теми дослідження акцентовано не лише на категорії реалій як лінгвокультурному феномені, а й на аспекті їх аналітичного осмислення в умовах мультимодального та аудіовізуального перекладу. Така конкретизація зумовлена необхідністю перейти від узагальненого теоретичного опису до дослідження реалій як функціональних одиниць, що реалізуються в конкретному мовному матеріалі та набувають додаткової семантичної динаміки в межах аудіовізуального дискурсу.

Реалії розглядаються крізь призму їх семантичної організації, типологічної диференціації та перекладацького відтворення українською мовою. Особлива увага приділяється аналізу їх функціонування в британському варіанті англійської мови, де вони виступають маркерами соціально-історичної та культурної специфіки. Відповідно, дослідження передбачає виявлення структурно-семантичних особливостей реалій, визначення їх прагматичного потенціалу та встановлення закономірностей перекладацьких рішень з урахуванням часово-просторових обмежень і мультимодальної організації аудіовізуального тексту.

Отже, аспект аналізу, закладений у темі, реалізується через поєднання лінгвістичного, лінгвокультурного та перекладознавчого підходів, що забезпечує системність і конкретність дослідження.

Формування емпіричної бази здійснювалося шляхом суцільної вибірки лексем із культурно маркованим змістом, які функціонують у різних типах дискурсу. Критеріями відбору слугували: а) наявність чіткого зв'язку між мовною формою та культурно специфічним денотатом;

б) відсутність універсальної, культурно нейтральної інтерпретації без залучення фонових знань; в) стабільність уживання одиниці в межах певного культурного простору. У результаті було сформовано репрезентативну вибірку національно-маркованих одиниць, що слугувала основою для подальшого аналізу. У ході дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів.

Метод описового аналізу використовувався для фіксації формально-семантичних характеристик відібраних реалій та встановлення їх денотативних і конотативних компонентів.

Контекстуальний аналіз дав змогу простежити особливості функціонування реалій у конкретних мовленнєвих ситуаціях і визначити роль контексту в актуалізації культурно зумовлених смислів.

Для виявлення типологічних закономірностей застосовано *метод класифікації та систематизації*, який дозволив згрупувати емпіричний матеріал за тематичними (предметні, соціально-інституційні, культурно-історичні, мовленнєво-поведінкові) та семантичними ознаками.

Порівняльно-типологічний аналіз використовувався з метою зіставлення реалій з різним ступенем культурної маркованості та виявлення процесів їх поступової десемантизації або інтернаціоналізації.

Аналіз функціонування реалій у мультимодальному середовищі здійснювався з урахуванням соціосеміотичного підходу, що передбачає розгляд мовного знака у взаємодії з іншими семіотичними режимами.

У межах цього підходу увага зосереджувалася на тому, яким чином візуальні та аудіальні компоненти дискурсу впливають на інтерпретацію лексичних одиниць із культурною маркованістю та зменшують або, навпаки, підсилюють ступінь їх семантичної непрозорості.

Результати та обговорення. Аналіз наукових джерел засвідчує, що реалії розглядаються як сукупність мовних одиниць, тісно пов'язаних із культурним досвідом певної нації. Ключовим поняттям у її розумінні є культуронім, який виступає маркером національної ідентичності. У сучасних дослідженнях запропоновано численні класифікації реалій за структурними, семантичними та тематичними ознаками. У перекладознавстві особливу увагу приділено проблемі адаптації таких одиниць, оскільки прямі відповідники в мові перекладу часто відсутні.

У випадку аудіовізуального перекладу ситуація ускладнюється мультимодальністю тексту та часово-просторовими обмеженнями, що вимагає від перекладача компресії та прагматичної переорієнтації повідомлення.

Емпіричний аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що реалії функціонують як особливий клас мовних одиниць, у яких денотативне значення органічно поєднується з культурно зумовленими смисловими нашаруваннями. Такі одиниці не обмежуються виконанням номінативної функції, а водночас виступають носіями колективного досвіду, закріпленого в мовній свідомості певної лінгвокультурної спільноти. У цьому сенсі реалії можна розглядати як мовні маркери культури, що забезпечують зв'язок між мовною формою та позамовною дійсністю.

Найбільш репрезентативною в досліджуваному матеріалі є група **предметних реалій**, що позначають елементи матеріальної культури. До неї належать, зокрема, назви традиційних страв (*Thanksgiving dinner, fish and chips*), предметів одягу (*kilt, sari*), а також типів житла (*brownstone, cottage*). Семантика таких одиниць ґрунтується на конкретному денотаті, проте її повноцінна інтерпретація передбачає залучення культурного контексту їхнього вживання. Так, лексема *kilt* репрезентує не лише елемент одягу, а й виступає символом національної ідентичності, соціальної належності та історичної традиції. У подібних випадках предметна номінація поєднується з символічним компонентом, що надає реалії статусу культурно вагомого знака.

Аналіз предметних реалій у британському аудіовізуальному дискурсі дозволяє конкретизувати теоретичні положення щодо функціонування національно маркованої лексики в умовах мультимодальності. Предметні реалії охоплюють лексичні одиниці, що позначають елементи матеріальної культури – предмети побуту, атрибути соціального середовища, елементи одягу, інституційні об'єкти та технологічні артефакти. У межах британського медіапростору такі одиниці нерідко виконують функцію культурних маркерів соціальної ідентичності, історичного періоду або інституційної належності, а їх інтерпретація значною мірою залежить від взаємодії вербального, візуального та аудіального модусів.

У межах аналізу предметних реалій як складника мультимодального конструювання культурної специфіки доцільно звернутися до відео-матеріалу сучасних телесеріалів, де матеріальні об'єкти виконують функцію культурних маркерів і водночас виступають перекладацькими викликами. Так, у серіалі «*The Crown*» (Crown, 2016) предметні реалії британської монархічної культури (*coronation regalia, Privy Council chamber, investiture robes*) формують історико-культурний контекст, який потребує від перекладача не лише лексичної передачі назв, а й збереження прагматичного статусу об'єкта як символу влади та традиції. Наприклад, *coronation regalia*

перекладається як «коронаційні регалії», що є функціональним відповідником із високим ступенем культурної еквівалентності, тоді як *Privy Council* може передаватися як «Тємна рада», що демонструє усталений історичний відповідник у цільовій мові. Водночас investiture robes іноді потребує описового перекладу («церемоніальні шати для інвеститури»), якщо контекст не забезпечує достатнього візуального пояснення.

У науково-фантастичному серіалі «Doctor Who» (Doctor Who, 2020) предметні реалії 1980-х років (*Walkman*, *Eggo waffles*, *arcade machines*, *Dungeons & Dragons game set*) виконують ностальгійну та ідентифікаційну функцію, відтворюючи американський культурний простір певної епохи. Перекладацька проблема тут полягає у збереженні культурної впізнаваності: *Walkman* зазвичай передається транскрипцією («Вокмен»), що зберігає бренд як культурний символ часу, тоді як *Eggo waffles* можуть перекладатися як «вафлі Eggo» або генералізовано «заморожені вафлі» залежно від перекладацької стратегії. Назва гри *Dungeons & Dragons* найчастіше не перекладається («*Dungeons & Dragons*»), що демонструє стратегію прямого запозичення для культурно значущих об'єктів масової культури.

Окрему групу становлять **соціально-інституційні реалії**, які відображають специфіку суспільного устрою та соціальних ролей. До них належать назви освітніх, адміністративних або соціальних інституцій, наприклад *high school prom*, *Ivy League*, *county fair*. Семантична структура таких одиниць є багаторівневою, оскільки вони позначають не лише конкретну установу або подію, а й пов'язаний з ними сценарій соціальної взаємодії. Так, словосполучення *high school prom* актуалізує уявлення про вікові ролі, ритуалізовану поведінку, соціальну ієрархію та нормативні очікування, характерні саме для американського культурного простору. У цьому випадку реалія функціонує як мовний знак соціального ритуалу, що має усталене місце в культурній системі.

Значну частину фактичного матеріалу складають **культурно-історичні реалії**, семантика яких формується в межах колективної пам'яті та історичного наративу. Прикладами таких одиниць є *the Founding Fathers*, *the Wild West*, *the Industrial Revolution*. У подібних випадках реалія функціонує як культурний знак високого рівня абстракції, де первинне номінативне значення поступається місцем символічному та ідеологічному змісту. Наприклад, *the Wild West* позначає не лише певний історичний період, а й цілий комплекс уявлень про свободу, індивідуалізм, насильство та освоєння простору, що закріпилися

в колективній свідомості як елемент національного міфу.

Показовим є використання таких одиниць у серіалі «*The Crown*», в якому функціонують лексеми *Commonwealth*, *coronation*, *Buckingham Palace*, *Privy Council*. Наприклад, у сценах коронації вербальна номінація *coronation* супроводжується потужним візуальним рядом (церемоніальні костюми, архітектура Вестмінстерського абатства, регалії монархії) та аудіальними елементами (хорова музика, дзвони), що формує комплексний мультимодальний смисл. У перекладі українською мовою застосовується прямий відповідник (коронація), однак культурно-символічний компонент значною мірою забезпечується саме візуальним модусом. (Crown, 2016).

Аналогічно у серіалі «*Downton Abbey*» культурно-історичні реалії *earl*, *estate*, *ladyship*, *servant hierarchy* відображають соціальну структуру британської аристократії початку ХХ століття. Переклад передбачає використання історично маркованих українських відповідників (граф, маєток, леді), що забезпечує збереження соціальної ієрархії та культурної конотації (Downton Abbey, 2025).

Окремої уваги заслуговують **мовленнєво-поведінкові реалії**, що відображають національно специфічні комунікативні норми та моделі міжособистісної взаємодії. До них належать формули звертання та соціально марковані апелятиви, зокрема *sir*, *ma'am*, *folks*, *buddy*. Такі одиниці мають мінімальний предметний зміст, проте несуть значне прагматичне навантаження, оскільки сигналізують про соціальну дистанцію, статусні відносини або ступінь формальності комунікації. Їх функціонування демонструє, що національна специфіка може реалізовуватися не лише на рівні номінації об'єктів, а й у структурі мовленнєвої поведінки.

Мовленнєво-поведінкові реалії відображають національно специфічні комунікативні моделі, соціальні ролі та прагматичні норми взаємодії. У серіалі «*Sherlock*» такими одиницями є звертання *mate*, *Mrs Hudson*, *bloody hell*, *sorry*. Зокрема, британська комунікативна культура характеризується частим використанням вибачення (*sorry*) як маркера ввічливості, навіть у ситуаціях мінімальної провини. У перекладі українською мовою подібні одиниці нерідко нейтралізуються або компенсуються інтонаційно, оскільки пряме відтворення може звучати неприродно. (Sherlock, 2016).

У кримінальній драмі «*Peaky Blinders*» мовленнєво-поведінкові реалії пов'язані з соціальним середовищем робітничого класу: *lad*, *boss*, *right then*, *cheers*. Лексема *cheers* у британській англійській може означати як «дякую», так

і неформальне завершення розмови, що створює перекладацьку варіативність (дякую, бувай, гаразд), залежно від контексту та просодії. (Peaky Blinders, 2018).

Проведений аналіз засвідчує, що національно-маркована лексика характеризується **градуальністю культурної специфіки**. Поряд з одиницями, які зберігають високий ступінь культурної маркованості (наприклад, *Thanksgiving, kilt, Ivy League*), функціонують лексеми (*pizza, jeans, hamburger*), що внаслідок інтернаціоналізації та глобалізації поступово втрачають статус культурно специфічних. Це підтверджує динамічний і відносний характер реалій як лінгвістичної категорії та їхню залежність від історичних і соціокультурних процесів.

Наприклад у серіалі «*Peaky Blinders*» лексема *pub* зберігає культурну специфіку британського соціального життя, однак завдяки глобалізації вона є зрозумілою широкій аудиторії та може перекладатися генералізовано (*бар, паб*). Натомість одиниці *House of Lords* або *Order of the British Empire* (у *The Crown*) мають високий ступінь культурної маркованості й потребують точнішої передачі або пояснювальної адаптації.

Цікавим є також приклад із серіалу «*Doctor Who*», в якому побутові британські реалії (*tea, biscuits, mum*) функціонують як культурні маркери повсякденності. Лексема *tea* може означати як напій, так і прийом їжі, що створює перекладацьку неоднозначність. У мультимодальному контексті значення уточнюється візуально (персонажі за столом із їжею або з чашками чаю), що дозволяє перекладачеві обирати відповідник залежно від сцени. (Doctor Who, 2020).

У мультимодальному дискурсі семантика реалій актуалізується не ізольовано, а у взаємодії з іншими семіотичними режимами. Візуальний образ, звук, просторове розташування або кінетичні елементи виконують функцію семантичного підсилення, конкретизуючи або уточнюючи значення лексичної одиниці. У таких умовах реалія функціонує як елемент складного семіотичного ансамблю, де мовний знак інтегрується в ширший культурний контекст і реалізує свій смисловий потенціал у взаємодії з іншими модусами.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що реалії становлять особливий клас лексичних одиниць, семантика яких формується на перетині денотативного значення та культурно зумовлених смислових компонентів. Такі одиниці виконують не лише номінативну функцію, а й слугують маркерами колективного культурного досвіду, відображаючи специфіку національно зумовленої картини світу. Емпіричний аналіз засвідчив, що реалії

є структурно й семантично неоднорідними та охоплюють кілька типів, зокрема предметні, соціально-інституційні, культурно-історичні та мовленнєво-поведінкові. Кожен із зазначених типів характеризується власним способом семантичної організації, що зумовлює різний ступінь культурної маркованості та різну міру залежності від фонових знань реципієнта.

Дослідження показало, що культурна специфіка реалій має градуальний характер. Поряд з одиницями, які зберігають високу й стабільну культурну маркованість, у сучасному мовленні функціонують лексеми, що внаслідок процесів інтернаціоналізації частково або повністю втрачають статус культурно специфічних. Це підтверджує динамічний і відносний характер реалій як лінгвістичної категорії.

Встановлено, що функціонування реалій тісно пов'язане з типом дискурсу та умовами їх актуалізації. У мультимодальному середовищі значення національно-маркованих одиниць реалізується у взаємодії з іншими семіотичними режимами, що сприяє конкретизації або підсиленню їх семантики та зменшенню інтерпретативної невизначеності. У таких умовах реалії постають як елементи складного семіотичного ансамблю, а не ізольовані мовні одиниці.

Отримані результати дозволяють дійти висновку, що аналіз реалій потребує комплексного лінгвістичного підходу, який поєднує семантичний, дискурсивний та лінгвокультурний рівні опису. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в поглибленому аналізі функціонування національно-маркованої лексики в різних типах дискурсу та в розширенні емпіричної бази з урахуванням динаміки сучасної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aixelá, J. F. (1996). Culture-specific items in translation. In R. Álvarez & M. C. África Vidal (Eds.), *Translation, power, subversion* (pp. 52–78). Multilingual Matters.
2. Baker, M. (2011). *In other words: A coursebook on translation* (2nd ed.). Routledge.
3. Bateman, S. (2014). *Text and image: A critical introduction to the visual/verbal divide*. Routledge.
4. Bezemer, J., & Jewitt, C. (2018). *Multimodality: Key issues*. Routledge.
5. Bucher, H.-J., & Niemann, P. (2012). Visualizing science: the reception of powerpoint presentations. *Visual Communication*, 11(3), 283–305. <https://doi.org/10.1177/1470357212446409>
6. Gambier, Y., & Gottlieb, H. (2001). *Multimedia, multilingua: Multiple language versions in multimedia products*. European Institute for the Media.

7. Jewitt, C. (2009). *The Routledge handbook of multimodal analysis*. Routledge.
8. Jones, R. H. (2009). Dancing, skating and sex: Action and text in the digital age. *Journal of Pragmatics*, 6(3), 298-302. URL: <https://surl.li/opbnjk>
9. Katan, D. (2009). Translation as intercultural communication. In J. Munday (Ed.), *The Routledge companion to translation studies* (pp. 74–92). Routledge.
10. Kress, G. (2003). *Literacy in the new media age*. Routledge.
11. Kress, G. (2009). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge.
12. Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge.
13. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Arnold.
14. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design* (2nd ed.). Routledge.
15. Leppihalme, R. (2011). Culture bumps: An empirical approach to the translation of allusions. *Multilingual Matters*.
16. Lim, V. F. (2004). Developing an integrative multi-semiotic model. In K. L. O'Halloran (Ed.), *Multimodal discourse analysis* (pp. 220–246). Continuum.
17. Nord, C. (1997). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained*. St. Jerome Publishing.
18. O'Hagan, M. (2009). Evolution of user-generated translation: Fansubs, translation hacking and crowdsourcing. *Journal of Internationalization and Localization*, 1(1), 94–121.
19. O'Halloran, K. L. (2004). *Multimodal discourse analysis: Systemic-functional perspectives*. Continuum.
20. O'Halloran, K. L. (2008). Systemic functional-multimodal discourse analysis (SF-MDA): Constructing ideational meaning using language and visual imagery. *Visual Communication*, 7(4), 443–475. <https://doi.org/10.1177/1470357208096210>
21. O'Toole, M. (1994). *The language of displayed art*. Leicester University Press.
22. Tomaszewicz, T. (2010). *Audiovisual translation*. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (Vol. 1, pp. 406–412). John Benjamins.
23. Влахов, С. & Флорин, С. (1990). *Непреводимото в превода*. София, България. Наука и изкуство.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Doctor Who (2020). *Doctor Who – Series 1 Launch Trailer* [Video]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fJtoxiq40o>
2. Downton Abbey (2025). *Will Lady Mary Marry for Love or Money? | Downton Abbey* [Video]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kZQgTvBsrio>
3. Peaky Blinders (2018). *Peaky Blinders: Official trailer* [Video]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oVzVdvGIC7U>
4. Sherlock (2016). *Sherlock: Official trailer* [Video]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xK7S9mrFWL4>

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)